

Список використаних джерел

1. European Parliament resolution of 4 July 2017 with recommendations to the Commission on common minimum standards of civil procedure in the European Union. URL.: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2017-0282+0+DOC+XML+V0//EN&language=EN>.
2. Ізарова І. Спільні стандарти цивільного процесу в ЄС: загальна характеристика та перспективи реалізації. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2018. Т. 1. С. 55–61.
3. Сакара Н.Ю. Основні засади цивільного судочинства та розумність строків розгляду справи судом. *Проблеми законності*. 2018. Вип. 142. С. 77–89.
4. Кройтор В.А. Принципи цивільного судочинства та їх система проблеми сучасної теорії та практики. Монограф. Харків : Право, 2020. 672 с.
5. Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення : Постанова Пленуму спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17 жовтня 2014 року № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-14#Text>.
6. Справа «Федіна проти України» (заява № 17185/02) : Рішення Європейського суду з прав людини від 02 вересня 2010 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_802#Text.
7. Справа «Смірнова проти України» (заява № 36655/02) : Рішення Європейського суду з прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_440#Text.
8. Штефан О.О. Процесуальні строки як критерій ефективного захисту прав в умовах воєнного стану. *Імплементція міжнародних стандартів у цивільне та господарське судочинство України*: збірник матеріалів П'ятого науково-практичного круглого столу (м. Київ, 7 червня 2022 р.) / упорядник В.М. Короленко. К.: Електрон. текст. дані. НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2022. С. 76–79.

УДК 347.91:342.78

Анастасія ЗАДОРОЖНА,
викладач кафедри цивільно-правових
дисциплін Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

ПІДСУДНІСТЬ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На всій території України 24.02.2022 р. був введений воєнний стан [1], який згодом продовжувався до 25.04.2022 р. [2], до 25.05.2022 р. [3] та останнє продовження до 23.08.2022 р. [4].

Введення воєнного стану на всій території держави відобразилося на процесі здійснення правосуддя судами України. Для запобігання

загрози життю та здоров'ю суддів та учасників судового процесу на тимчасово захоплених територіях держави було зупинено здійснення правосуддя. Однак, навіть в умовах воєнного стану конституційне право людини на судовий захист не може бути обмежено, оскільки відповідно до статей 10 та 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [5] у період воєнного стану повноваження судів не можуть бути припинені.

Законом України «Про правовий режим воєнного стану» встановлено: «у разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на якій введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, що розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів» (ст. 26) [5].

Стаття 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» в редакції від 15.04.2014 змінювала територіальну підсудність місцевих загальних судів, розташованих на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя та відносила розгляд їх цивільних справ до підсудності місцевих загальних судів міста Києва, що визначаються Апеляційним судом міста Києва [6].

У зв'язку з повномасштабним наступом російської федерації, проведенням активних бойових дій на всій території України, в тому числі на території міста Києва, а також з призупиненням роботи майже всіх судів міста Києва, такий порядок зміни підсудності не міг забезпечити якісний порядок розгляду справ та міг створити непомірне навантаження.

У зв'язку з цим Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судову стрію і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ» від 03.03.2022 № 2112-IX та «Про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання правового режиму на тимчасово окупованій території України» від 21.04.2022 № 2217-IX.

Зазначеними законами було внесено зміни зокрема і до статті 12 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».

Відповідно до нової редакції у разі неможливості здійснення правосуддя судами, розташованими на тимчасово окупованих територіях, територіальна підсудність судових справ, що розглядаються у таких судах, визначається за рішенням Вищої ради правосуддя, що ухвалюється за поданням Голови Верховного Суду, шляхом її передачі до суду, який найбільш територіально наближений до суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого визначеного суду. У разі неможливості здійснення Вищою радою правосуддя такого повноваження воно здійснюється за розпорядженням Голови Верховного Суду. Відповідне рішення є також підставою для передачі усіх справ, які перебували на розгляді суду, територіальна підсудність якого змінюється.

Згідно з рекомендаціями Верховного суду, справи, що розглядалися судами на території активних бойових дій, за наявності можливості,

мають бути передані іншим судам. В першу чергу, це стосується тих справ, що перебувають у провадженні суддів, та резонансних справ: матеріалів кримінальних проваджень, у яких особа тримається під вартою; проваджень щодо неповнолітніх; проваджень щодо особливо тяжких злочинів; інших справ, розгляд яких може мати істотне значення для прав учасників процесу.

Водночас слід зауважити, що до процесуальних кодексів (КАСУ, ЦПК, ГПК) жодних змін, пов'язаних із воєнним станом, досі не внесено.

На офіційному сайті Верховного Суду опубліковано розпорядження про визначення територіальної підсудності справ та розміщено перелік судів, територіальну підсудність яких було змінено у зв'язку з неможливістю здійснювати правосуддя під час воєнного стану.

На сьогоднішній день визначено перелік, який налічує 169 судів у різних областях України, територіальну підсудність яких було змінено, який постійно оновлюється.

Так, відповідно до частини четвертої статті 1 Закону України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції» від 12.08.2014 № 1632-VIII Державна судова адміністрація України складає перелік місцевих та апеляційних судів, в яких неможливо здійснювати правосуддя, та направляє відповідні подання до голів вищих спеціалізованих судів для прийняття рішень, передбачених частинами першою і другою статті 1 Закону № 1632-VIII.

Однак, не завжди є можливість оперативного визначення зміни підсудності справ та оновлення інформації на сайті, оскільки процедура визначення судів, які не можуть здійснювати свою діяльність, здається заформалізованою.

Крім того не всі громадяни України мають доступ до сайту Верховного Суду, адже в багатьох містах через постійні обстріли є проблеми з мобільним зв'язком та доступом до Інтернету. Тому громадяни не завжди можуть дізнатись про зміну підсудності судів та відповідно мати можливість на якісну реалізацію свого конституційного права на звернення до суду.

А що робити в тій ситуації, коли загальновідомо, що суду, до якого треба звертатися, в силу військових дій, вже немає, проте відсутні адміністративні акти вищих судових органів, які б міняли територіальну підсудність тих судів, діяльність яких неможливо відновити.

Вбачається за можливе застосовувати за аналогією процедуру, передбачену пунктом 17 § 3 «Перехідні положення» розділу IV Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 № 2147-VIII. А саме: до визначення територіальної підсудності в районі проведення АТО у порядку, встановленому Законом України «Про здійснення правосуддя та кримінального провадження у зв'язку з проведенням антитерористичної операції», застосовуються правила

визначення територіальної підсудності в районі проведення АТО за правилами, що діяли до 15 грудня 2017 року.

Таким чином, до видання Верховним Судом нових розпоряджень про визначення територіальної підсудності справ застосовуються положення зазначених вище розпоряджень ВССУ.

Однак, також можливо передбачити, що в такому разі в якості загальної норми особі треба надати можливість безпосередньо звернутися з позовом (заявою) до того функціонуючого суду, який є найбільш територіально наближений до суду, діяльність якого внаслідок військових дій поки відновитися не може.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні. *Указ Президента України* від 24.02.2022 № 64/2022. Голос України від 24.02.2022 № 37. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

2. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні. *Указ Президента України* від 14.03.2022 р. № 133/2022. Голос України від 18.03.2022 № 59. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133/2022#Text>.

3. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні. *Указ Президента України* від 18.04.2022 р. № 259/2022. Голос України від 22.04.2022 № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259/2022#Text>.

4. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні. *Указ Президента України* від 17.05.2022 р. № 341/2022. Голос України від 23.05.2022 № 109. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2022#Text>.

5. Про правовий режим воєнного стану. *Закон України* від 12.05.2015 № 389-VIII. Голос України від 10.06.2015 № 101. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

6. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України. *Закон України* від 15.04.2014 № 1207-VII. Голос України від 26.04.2014 № 83. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1207-18>.

УДК 347.965.42

Богдан КИРДАН,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПОНЯТТЯ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

Альтернативне вирішення спору (Alternative Disput Resolution – ADR (далі – АВС)), як система виникла у минулому столітті у Сполучених Штатах Америки, основними завданнями якої стали: розвантаження суддів, зменшення судових витрат, зменшення тривалості розгляду справи. Запровадження такої системи в США показало позитивну динаміку, яка призвела до запровадження альтернативних способів вирішення спорів у більшості країн світу. Україна також не стоїть на місці: альтернативні шляхи вирішення спорів в нашій державі вже використовуються давно, проте законодавче закріплення отримують з